

Boekbesprekingen

C.R. Rufenacht. *Fundamentals of esthetics*. Geill. Chicago: Quintessence Publ. Co., 1990. Prijs \$ 146.00. ISBN 0 86715 230 3.

'Fundamentals of esthetics' is een lijvig en in meer dan één opzicht zwaar boekwerk van de hand van de in Genève gevestigde Zwitserse tandarts Claude Rufenacht. Rufenacht is er (samen met een vijftal voornamelijk Amerikaanse co-auteurs) in geslaagd een boek te schrijven waarin de esthetiek van het menselijk gebit een zeer belangrijke rol speelt.

Het boek heeft drie hoofdstukken met als titels:

- Grondslagen van de esthetiek.
- Middelen tot verjonging.
- Esthetisch herstel van de lach.

In de eerste sectie worden zowel het menselijk gebit als het menselijk aangezicht behandeld. Er wordt een poging gedaan uit te leggen wat mooi is en wat lelijk. Helaas blijft de schrijver steken in een enorme hoeveelheid voorbeelden, zonder het waarom te behandelen. Daarnaast tracht de auteur in deze sectie uiterlijk, uitstraling en psyche van een groot aantal uit de geschiedenis en de theaterwereld bekende personen met elkaar te verbinden, overigens zonder hun namen te noemen. Niet onaardig om te lezen, maar of dit hoofdstuk functioneel (fundamenteel?) is als je een tandarts iets wilt leren over de esthetiek van het menselijk gebit blijft een vraag.

Absoluut van hoge kwaliteit is het hoofdstuk dat handelt over het ouder worden en de daarmee gepaard gaande veranderingen in het gebit en het gezicht. Verder worden er duidelijke esthetische regels gepresenteerd en wordt uitgebreid aandacht besteed aan de illusies die met vormgeving van restauraties en variaties in kleur te bereiken zijn.

Het tweede gedeelte van het boek behandelt volgens de titel van de sectie de middelen die de tandarts ter beschikking staan om de mond en het gezicht van iemand te verjongen. Daarmee wordt de indruk gewekt dat jong hetzelfde is als mooi en dat is strijdig met de boodschap die Rufenacht ons in het eerste deel van het boek wil overbrengen. Het eerste hoofdstuk van dit deel gaat zeer uitvoerig in op de restauratieve behandeling van slijtage. Na een inleiding over gnathologie en splinttherapieën volgt een uitvoerige uiteenzetting over revalidaties met behulp van opgebakken porseleinen restauraties. De rest van deze sectie behandelt de rol van de mimische musculatuur en hoe we deze spieren door dagelijkse oefeningen jong kunnen houden. De vlag dekt de lading van dit gedeelte van het boek nauwelijks.

De derde sectie, over het esthetisch herstel van de lach, is voornamelijk geschreven door de co-auteurs en bevat een aantal capita selecta, die elkaar soms enigszins overlappen. Achtereenvolgens worden beschreven: de esthetische parodontologie, gingivale recessies, de interactie tussen processusvorm en ponticvorm, het nemen van een verantwoorde afdruk, het belang van de vormgeving van metalen substructuren in relatie tot de te bereiken esthetiek met opgebakken porseleinen restauraties en ten slotte porseleinen fineerrestauraties. Ondanks de wat bizarre titel van dit derde gedeelte, zijn deze laatste zes hoofdstukken de beste van het boek.

De vele foto's zijn van een uitstekende kwaliteit, zowel in fotografisch opzicht als wat betreft de getoonde tandheelkunde. Het is wel zo dat de tandheelkunde die in het boek besproken wordt, uitsluitend is weggelegd voor de 'happy few', en dan betreft dat zowel patiënten als tandartsen. Er is helaas slechts sprake van uiterst kostbare, nogal statische tandheelkunde. Zo wordt uitgebreid aandacht besteed aan esthetische tandheelkunde met adhesief bevestigd porselein, terwijl de mogelijkhe-

den van composiet niet of nauwelijks worden genoemd. Dat is zeker een tekortkoming van het boek. Desalniettemin is aanschaf zeker de moeite waard voor tandartsen die meer dan gemiddeld in esthetiek zijn geïnteresseerd.

H. de Kloet, Arnhem

M.H. van der Veen. *Quantification of root surface carious lesions*. 101 bl. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen, 1995. Academisch proefschrift.

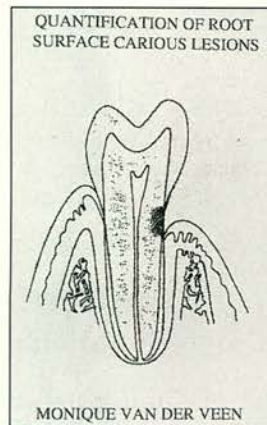
De prevalentie van wortelcariës is de afgelopen decennia sterk toegenomen. De oorzaken hiervan zijn gelegen in het gebitsbehoud tot op hoge leeftijd en de daarmee samenhangende recessie van gingiva en verlies van parodontaal bot. Bij de diagnostiek van wortelcariës in de praktijk spelen visuele inspectie, de beoordeling van de consistentie en bitewing-röntgenopnamen een rol. Deze methoden stellen de tandarts echter onvoldoende in staat wortelcariës in een zeer vroeg stadium te ontdekken. In dit proefschrift werd onderzocht of een kwantitatieve, non-destructieve methode kan bijdragen tot de vroege diagnostiek van wortelcariës.

De ontwikkelde methode is optisch van aard en maakt gebruik van het verschijnsel fluorescentie. Hierbij wordt de kleur (golflengte) van het opvallend licht bij reflectie op of in het object veranderd. Dentine bezit de eigenschap van autofluorescentie, hetgeen betekent dat dentine zonder tussenkomst van een andere stof fluoresceert. In eerste instantie werd onderzocht of demineralisatie van dentine kon worden gekwantificeerd door het meten van de autofluorescentie. De resultaten toonden dat dit inderdaad mogelijk is, maar dat dit moeilijk toepasbaar is bij patiënten omdat de biologische variatie tussen gebitselementen en personen enorm groot is. Om deze reden werd getracht de demineralisatie te kwantificeren door het aanbrengen van een fluorescerende stof op het worteloppervlak en in de cariëslaesie. De gekozen stof (fluorescine-natrium) blijkt opgelost in water niet alleen goed in wortelcariëslaesies te penetreren, maar tevens uitstekend te correleren met het mineraalverlies. Meting van de fluorescentie is derhalve een goede indicator voor de diepte van een cariëslaesie in het worteloppervlak.

De laboratoriumbevindingen werden verwerkt in een meettechniek die gebruik maakt van lichtgeleiding door een fiberbundel, welke met behulp van een microscoopobjectief op een worteloppervlak kan worden aangebracht. De techniek werd gevalideerd in een *in vitro*-studie en bleek uitstekend te differentiëren tussen diverse stadia van wortelcariës, waaronder vroege cariës.

De resultaten van dit proefschrift zijn van groot belang voor de verdere ontwikkeling van methoden voor de vroege detectie van cariës. De methode is bruikbaar als validatiemethode in klinische studies gericht op wortelcariës. De auteur concludeert dat de methode bij patiënten kan worden toegepast, maar voor een meer routinematige toepassing in de tandartspraktijk dient de methode nog verder ontwikkeld te worden.

E.H. Verdonschot, Nijmegen

D.R. Johnson, W.J. Moore. *Anatomy for dental students*. 2e druk. 278 bl, geïll. Oxford: Oxford University Press, 1993. Prijs £ 27.50. ISBN 0 19 261845 8.

De tweede druk van dit anatomieboek verschijnt ruim tien jaar na de eerste druk. In essentie is er weinig veranderd. Alleen de illustraties zijn nu gedeeltelijk in kleur weergegeven

en van uitgebreidere onderschriften voorzien. Verder is de opbouw van het boek gelijk gebleven en ook aan de tekst is, op een aantal kleine wijzigingen na, weinig veranderd. Ik vind het jammer dat de auteurs deze nieuwe druk niet hebben aangegrepen om een aantal ingrijpende veranderingen door te voeren. Verouderde concepten, zoals de indeling van de spieren in shunt- en spurtspieren, hadden beter weggelaten kunnen worden.

Daarnaast hoeft voor een moderne tandarts niet zoveel aandacht besteed te worden aan de ontwikkeling van hart en longen. In plaats hiervan had beter meer plaats ingeruimd kunnen worden voor recentere inzichten met betrekking tot de ontwikkeling en groei van het hoofd/halsgebied. In een toekomstige uitgave zou ook meer nadruk gelegd kunnen worden op de klinische anatomie en klinische embryologie en op de functionele anatomie en de biomechanica van het kauwstelsel. Deze tweede druk heeft dus weinig nieuws te bieden en degenen die de oude druk reeds in hun bezit hebben, kunnen dan ook beter niet overgaan tot de aanschaf van deze nieuwe uitgave.

T.M.G.J. van Eijden, Amsterdam

A. de Jongh. *Dental anxiety: a cognitive perspective*. 162 bl. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, 1995. Academisch proefschrift.

Waarom is de een wel en de ander niet bang na een traumatische, tandheelkundige gebeurtenis en, omgekeerd, waarom zijn sommigen bang zonder ooit iets vervelends te hebben meegemaakt? Het is een algemeen aanvaarde gedachte dat bange patiënten (fobici?) een noodzakelijk bezoek aan de tandarts achterwege laten met als gevolg een verslechtering van het gebit. Dit leidt dan tot schaamte, inferioriteitsgevoel etcetera, waardoor de angst weer toeneemt. Maar in deze vicieuze cirkel van aangeleerd gedrag ontbreekt het cognitieve aspect. Emoties, zoals angst, staan immers onder invloed van de interpretatie van de oorzakelijke prikkel en pas nadat beoordeeld is hoe er mee om te (kunnen) gaan en eventueel ook informatie is gezocht, volgt een handeling. Gebleken is nu dat bange mensen verkeerde voorstellingen (cognities) hebben over de pijn die een behandeling met zich mee zal brengen. De centrale vragen in dit proefschrift betreffen de relatie tussen cognities en de angst in de tandheelkundige situatie, de ontwikkeling van een schaal om de cognities te meten, met als sluitstuk een onderzoek naar de waarde van een herstructureren van 'foutieve' gedachten.

In het kader van het bovenstaande bevat het proefschrift een logisch opgebouwde benadering van het tandheelkundige angstprobleem. Na screening van de literatuur op cognitieve factoren die van belang kunnen zijn, werden de negatieve gedachten van zeer bange patiënten geïnventariseerd: deze konden worden ingedeeld in zeven groepen. In een vervolgonderzoek bleek dat naarmate studenten hoger scoorden op een angstschaal, méér van deze negatieve gedachten voorkwamen.

Bij een andere groep studenten werd een relatie tussen traumatische gebeurtenissen en mate van angst (dispositie) vastgesteld en bleken degenen die bang waren, negatieve gedachten en verwachtingen ten aanzien van de behandeling te koesteren. Hoe vaker een behandeling pijnloos en minder 'naar' verliep, hoe kleiner de kans dat men later bang was. De bevindingen worden beschouwd als een ondersteuning van de gedachte dat angst bij althans een deel van de onderzochten door traumata geconditioneerd is. Maar gelukkig wordt de valkuil 'trauma-angst' of 'angst-trauma', een kip-eikwestie, onderkend.

Bij niet/weinig en zeer angstige patiënten die ten minste één vulling behoeften, werd bevestigd dat het aantal negatieve gedachten in hoge mate samenhangt met de mate van angst. Het belangrijkste verschil tussen beide groepen was het onvermogen van de angstigen om negatieve gedachten te beheersen; dat bleek steeds minder goed te lukken naarmate de behandeling immiener was. Het lag voor de hand (waarom niet in een eerdere fase?) een beproefd meetinstrument voor de bedoelde cognities te ontwikkelen. Betrouwbaarheid, validiteit, dimensionale structuur, andere psychometrische kwaliteiten en vragenlijst (DCQ) werden goed bevonden. Onder meer de DCQ werd dan ook afgenomen bij een groep zeer bange patiënten, die daarna ofwel voorlichting kregen of aan een cognitieve interventie werden onderworpen, met als doel hun irrationele gedachten/verwachtingen te veranderen. De laatste methode bleek ook op termijn effectief. Angstige patiënten gaven niet meer aandacht aan bedreigende dia's dan niet-angstigen. Onderzocht werd nog of studenten daadwerkelijk in staat waren hun negatieve gedachten betreffende een imaginaire behandeling te beheersen; het succes hing van de mate van angst af.

In tandheelkundig Nederland zijn proefschriften over angst en aanverwante onderwerpen welhaast een traditie. Telkens weer blijken nieuwe benaderingen van dit onderwerp mogelijk. De hier gekozen cognitieve benadering, overzichtelijk in korte, helder geschreven hoofdstukken gepresenteerd, is de moeite waard. Het uitdagen en het veranderen van waanvoorstellingen, zoals de gedachte dood te gaan (!) door een tandheelkundige behandeling, zou wel eens een waardevol hulpmiddel bij de behandeling van zeer bange patiënten kunnen zijn.

A.H.B. Schuurs, Amsterdam

S.L. Bricker, R.P. Langlais, C.S. Miller. *Oral diagnosis, oral medicine, and treatment planning*. 2e druk. 854 bl., geïll. Philadelphia: Lea & Febiger, 1994. Prijs £ 53.00. ISBN 0 8121 1605 4.

De tweede uitgave van dit boek op het gebied van de diagnostiek van mondaandoeningen en het nauwelijks in het Nederlands te vertalen 'oral medicine', richt zich primair op de tandheelkundige student. In combinatie met een door dezelfde auteurs vervaardigde kleurenatlas, die op eenzelfde wijze is ingedeeld, heeft het voorliggende leerboek een grote didactische waarde.

Met medewerking van ongeveer 35 auteurs worden in 27 hoofdstukken, gebundeld in drie secties (Diagnostiek, Evaluatie van een medisch 'ingewikkelde' patiënt, en Evaluatie en behandeling van veel voorkomende aandoeningen en klachten in en rond de mond), alle op dit gebied denkbare aspecten behandeld. Naast de typische tand- en mondheelkundige aspecten van klinisch en röntgenologisch onderzoek, komen vooral veel medische zaken aan de orde. Veel aandacht wordt besteed aan neurologische aandoeningen, met inbegrip van pijn. Ook huidaandoeningen, vooral die welke in het gelaat voorkomen, krijgen ruim aandacht, evenals aandoeningen van de ogen, oren, neus en hals.

Bij de bespreking van de intra-orale aandoeningen zijn ver-

schillende patronen gevolgd. Zo worden afwijkingen van de gingivale gebitselementen in een hoofdstuk besproken, terwijl in een volgend hoofdstuk de aandoeningen per anatomische regio (bijvoorbeeld lippen, palatum, mondbodem) worden behandeld. In een apart hoofdstuk zijn de afwijkingen van het mondslijmvlies naar kleur ingedeeld.

De tekst is compact en goed leesbaar geformuleerd. De zwart-witafbeeldingen en de schematische tekeningen zijn van goede kwaliteit. Ieder hoofdstuk is voorzien van een beperkt aantal, soms enigszins gedateerde, literatuurverwijzingen.

Samenvattend kan ik alleen maar spreken van een uitstekend leerboek en naslagwerk, waarvan ik eigenlijk alleen maar durf te dromen dat het als verplichte stof tot het curriculum tandheelkunde zal behoren.

I. van der Waal, Amsterdam

J.I. Ingle, L.K. Bakland. *Endodontics*. 4e druk. 944 bl., geïll. Baltimore: Lea & Febiger/William & Wilkins, 1994. Prijs £ 79.00. ISBN 0 683 04310 2.

Maar liefst 38 auteurs werkten mee aan de niet minder dan 21 hoofdstukken van deze aan de tijd aangepaste versie van het ook in Nederland bekende Amerikaanse endodontologieboek.

Op vaak anekdotische wijze, niet gespeend van humor, en met een flinke portie overtuigingsdrang worden over ruim negenhonderd bladzijden de grondslagen van de hedendaagse endodontie gepresenteerd, naar de stand van de literatuur en de overtuigingen van de auteurs. Bijna geen bladzijde wordt aangetroffen zonder een of meer tekeningen, histologische coupes, lichtfoto's of röntgenfoto's om de begeleidende tekst te verduidelijken of aan te vullen. Vooral de hoofdstukken over reinigen, vormgeven en vullen van het wortelkanaal

geven een goed inzicht in de diverse technieken, instrumenten, apparatuur, en mogelijke voor- en nadelen die aan het gebruik verbonden zouden kunnen zijn, ondersteund door een uitzonderlijk aantal van 920 literatuurverwijzingen.

Verder worden onderwerpen behandeld als etiologie van pulpale aandoeningen, anatomie en openen van de gebitselementen, pijnklachten, microbiologie en traumata. Daarnaast komen zaken aan bod als histologie en fysiologie van de pulpa, aangezichtspijnen, farmacologie, infectiepreventie en endodontische chirurgie.

Niet altijd is duidelijk wat naar de mening van de auteurs de meest te prefereren methode voor instrumentatie is, of het te gebruiken instrument of materiaal. Conclusies, samenvattingen en aandachtspunten, zo deze al aanwezig zijn, moeten vaak 'tussen de regels door' gevonden worden, of staan verspreid door de tekst opgesomd. Wat dat betreft zijn veel hoofdstukken te vergelijken met een uitgebreide beschrijving van een literatuuronderzoek zonder waarde-oordeel.

Een niet voor de Nederlandse markt geschreven boek van een zodanige opzet moet welhaast onderwerpen, materialen en gebruiken bevatten die voor ons niet van toepassing, maar daarmee niet noodzakelijk minder interessant, zijn. Het wordt daardoor meer een naslagwerk voor de in de endodontologie geïnteresseerde algemeen-practicus dan een standaardwerk voor de (Nederlandse) algemeen-practicus.

W.L. Willemsen, Arnhem

Recensie-exemplaren

Het merendeel van de hier aangekondigde uitgaven zal nog nader in een van de volgende afleveringen worden besproken.

1. World Health Organization. World health forum. An international journal of health development. Volume 16, nummer 3, 1995. 334 bl. Genève: World Health Organization, 1995. Prijs Sw.fr. 20,00.
2. W.R. Kastelein, C. Spreeuwenberg, red. Van aansprakelijkheid tot ziekteverzuim: artsen en juristen over wetgeving in de gezondheidszorg. 155 bl. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum, 1995. Prijs f 39,50. ISBN 90 313 1678 4.
3. S.K. Thoden van Velzen, P.R. Wesselink, M.J.H. de Cleen, et al. Endodontologie. 2e, geheel herziene druk. 366 bl. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum, 1995. Prijs f 178,00. ISBN 90 313 1683 0.
4. P. Palacci, I. Ericsson, P. Engstrand, et al. Optimal implant positioning & soft tissue management for the Brånemark system. 83 bl., 202 afb. Chicago: Quintessence Publishing Co. Inc., 1995. Prijs £ 52,00. ISBN 0 86715 308 3.
5. T. Hirai, O. Tanaka, T. Ishijima. Treatment dentures for edentulous prosthodontic patients. Dental technique series 6. 43 bl., 90 afb. St. Louis: Ishiyaku EuroAmerica Inc., 1995. Prijs \$ 30,00. ISBN 1 56386 033 3.
6. Ch. Foitzik. Zahnimplantate. Informationen für Patienten. 48 bl., geïll. Hannover: Schlütersche, 1995. Prijs DM 14,80. ISBN 3 87706 428 0.
7. G.A. Zielhuis, P.H.J.M. Heydendaal, J.C. Maltha, et al, red. Handleiding medisch-wetenschappelijk onderzoek. 161 bl. Utrecht: Wetenschappelijke uitgeverij Bunge BV, 1995. Prijs f 42,50. ISBN 90 6348 418 6.
8. A.H.B. Schuur, C.L. Davidson. Amalgaam. De feiten. 2e druk. 282 bl. Nijmegen: STI, 1995. Prijs f 49,50. ISBN 90 6759 019 3.
9. B. Thilander, O. Rönning. Introduction to orthodontics. 2e druk. Solna: LIC Förlag Gothia BV, 1995. Prijs ZKK 550,00. ISBN 91 7205 000 4.
10. J.J. Pindborg, P.A. Reichart. Atlas of diseases of the oral cavity in HIV infection. 152 bl., 110 afb. Kopenhagen: Munksgaard, 1995. Prijs DKK 400,00. ISBN 87 16 11509 0.
11. M.C. Cagidiaco, M.A.G. Ferrari. Bonding to dentin. Mechanism, morphology and efficacy of bonding resin composites to dentin *in vitro* and *in vivo*. 206 bl. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, 1995. Academisch proefschrift. Livorno: Tipografia O. Debatte & F. s.n.c., 1995. ISBN 88 86705 00 X.
12. P. van der Wijk, F.F.H. Rutten, R.P. van Oort, et al. Kosten-effectiviteitsanalyse tandheelkundige implantaten. 116 bl. Groningen/Rotterdam: Noordelijk Centrum voor Gezondheidsvraagstukken/Instituut voor Medische Technology Assessment, 1995. Prijs f 25,00. ISBN 90 72156 32 3. Te bestellen door f 25,00 over te maken op gironummer 3221291 t.n.v. NCG Publikatiefonds Groningen, o.v.m.: Rapport 'Kosten-effectiviteitsanalyse tandheelkundige implantaten'.

